

Original research paper

VICTIMIZATION OF MIGRANTS AND REFUGEES IN THE REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA IN CRIMINAL OFFENSES, WITH A SPECIAL EMPHASIS ON HUMAN TRAFFICKING AND SMUGGLING MIGRANTS

Olga Koshevaliska

Associate Professor, Faculty of Law - UDG

olga.gurkova@ugd.edu.mk

Elena Maksimova

Assistant Professor, Faculty of Law - UGD

elena.ivanova@ugd.edu.mk

Ana Nikodinovska – Krstevska

Associate Professor, Faculty of Law - UDG

ana.nikodinovska@ugd.edu.mk

Abstract

Mixed migration flows always carry with them serious risks of victimization of a specific target group that is trying to reach a specific country. The path followed by migrants and refugees may be the same, but the very predispositions and reasons for migrating make certain migrants particularly more vulnerable than others. In situations of mixed migration flows, they are often put in a situation of being victimized, primarily due to the fact that either they are not “welcomed” by the local population or because both the local population and transnational criminal structures want to profit from their position. Migrants themselves often turn to intermediaries who could help them move faster to the desired country. This makes them easily accessible to such structures, which, if in “normal” conditions they search for their victims by themselves, here the situation is vice versa. Thus, migrants in transit are particularly vulnerable to smuggling because of their will to engage in this particular crime and their willingness to keep quiet for any possible further exploitation, just to reach their desired destination. However, very often this will and consent is lost along the way, as smuggling turns into human trafficking, and migrants are often exploited. The migration and refugee crisis that is happening along Europe, and those that are happening at the moment, due to the situation in Afghanistan and Ukraine, creates a perfect market for the exploitation of migrants in the countries of transit and destination by unscrupulous criminal structures as well as by solo perpetrators. The line between smuggling and migrant trafficking often becomes blurred. Forced to move, people are exposed to ransom, kidnapping, sexual exploitation or trafficked for forced labor during their life-threatening journeys. Such a vulnerability may not be properly recognized by the first competent persons in the country they enter, because, on the one hand, time does not allow it, or, on the other hand, because the appropriate tools for early detection have not been developed, are not widely harmonized or, in some cases, simply do not apply.

The Republic of North Macedonia is a transit zone for both migration and transnational organized crime. Over the years, a number of omissions have been made regarding the proper recognition of potential victims of crimes among migrants as well as victims of human trafficking. The country has developed some standards and guidelines for anti-trafficking measures in humanitarian crises and has done some training for frontline responders and humanitarian actors. However, practice does not show us the results of adequate and timely detection. Adequate time and tools are vital to identify vulnerability and special needs, including for those who wish to remain invisible or unreported.

Therefore, in the paper we will review the victimization of migrants and refugees as part of mixed migration flows, in the territory of our country, as well as emphasize the danger of their recruitment in human trafficking and migrant smuggling. We will especially emphasize the similarities between these two crimes that make it difficult to correctly recognize and identify possible victims of human trafficking in the territory of the Republic of North Macedonia and we will review the positive rules and regulations as well as practical efforts with a dose of criticism for better future results .

Keywords: victims, crimes, human trafficking, migrant smuggling, Balkan route

ВИКТИМИЗАЦИЈА НА МИГРАНТИТЕ И БЕГАЛЦИТЕ ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА ВО КРИВИЧНИ ДЕЛА, СО ПОСЕБЕН АКЦЕНТ НА ТРГОВИЈАТА СО ЛУЃЕ И КРИУМЧАРЕЊЕТО МИГРАНТИ

Олга Кошевалиска

Вонреден професор, Правен факултет – УГД

olga.gurkova@ugd.edu.mk

Елена Максимова

Доцент, Правен факултет – УГД

elena.ivanova@ugd.edu.mk

Ана Никодиновска – Крстевска

Вонреден професор, Правен факултет – УГД

ana.nikodinovska@ugd.edu.mk

Апстракт

Мешаните миграциски текови секогаш носат со себе сериозни ризици од виктимизација на одредена целна група која се обидува да стигне до одредена земја. Патот што го следат мигрантите можеби е ист, но самите predispozicii и причини за мигрирање ги прават одредени мигранти особено поранливи од другите. Во ситуации на мешани миграциски текови, често се доведени во ситуација да бидат виктимизирани, пред се поради фактот што или не се „добредојдени“ од локалното население или пак и локалното население и транснационалните криминални структури, сакаат да профитираат од нивната положба. Самите мигранти често посегнуваат по посредници кои би можеле да им помогнат да се преселат во посакуваната земја. Ова ги прави лесно достапни за ваквите структури, кои ако во „нормални“ услови сами трагаат по нивните жртви, овде не ретко истите ги бараат нив. Така, мигрантите во транзит се особено ранливи на криумчарење поради нивната желба да го извршат ова кривично

дело и нивната готовност да премолчат се само да стигнат до посакуваната дестинација. Меѓутоа, многу често оваа волја и согласност се губи на патот, бидејќи шверцот прераснува во трговија со луѓе, а мигрантите често се експлоатираат. Миграциската и бегалската криза што се случува долж Европа, и оние што се случуваат во моментот, поради состојбите во Авганистан и Украина, создава совршен пазар за експлоатација на мигрантите во земјите на транзит и дестинација од бескрупулозните криминални структури но и од изолирани сторители. Границата помеѓу шверцот и трговијата со мигранти често станува нејасна. Принудени на движење, луѓето се изложени на откуп, киднапирање, сексуална експлоатација или се тргувани за принудна работа за време на нивните патувања опасни по живот. Ваквата ранливост може и да не биде соодветно препознаена од првите надлежни лица во земјата, бидејќи, од една страна, времето не го дозволува тоа, или, од друга страна, затоа што соодветните алатки за навремена детекција не се развиени, не се широко усогласени или, во некои случаи, едноставно не се применуваат.

Република Северна Македонија е транзитна зона и за миграција и за транснационален организиран криминал. Со текот на годините, направени се голем број пропусти во однос на соодветното препознавање на потенцијалните жртви на кривични дела меѓу мигрантите како и жртви на трговија со луѓе. Земјата разви некои стандарди и насоки за мерките против трговија со луѓе во хуманитарни кризи и направи некои обуки за одговорните лица на првата линија и хуманитарните чинители. Сепак, практиката не ни покажува резултати на адекватно и навремено откривање. Соодветното време и алатки се од витално значење за да се идентификува ранливоста и посебните потреби, вклучително и во однос на оние кои сакаат да останат невидливи или непријавени.

Затоа, во трудот ќе дадеме осврт на виктимизацијата на мигрантите и бегалците како дел од мешаните миграциски текови, на територијата на нашата држава, како и ќе ја нагласиме опасноста за нивно регрутирање во трговија со луѓе и криумчарење мигранти. Особено ќе ги нагласиме сличностите меѓу овие две кривични дела кои го отежнуваат правилното препознавање и идентификација на можните жртви на трговија со луѓе на територијата на Република Северна Македонија и ќе ги разгледаме позитивните правила и прописи, како и практичните напори со доза критицизам за подобри идни резултати.

Клучни зборови: жртви, кривични дела, трговија со луѓе, криумчарење мигранти, Балканска рута

Вовед

Досегашната светска пракса покажала дека мешовитите миграциски текови во себе содржат доза на сериозен ризик од административни пропусти при прием и третман на мигрантите при транзитирање низ државите долж мигрантските рути, носење на унифицирани одлуки поврзани со миграциските политики и сл. Неодамнешната мигрантската и бегалската криза се покажа како повеќеслоен проблем кој изискуваше повеќеслојни активности ориентирани не само кон барателите на азил и бегалците, туку и кон економските нерегуларни мигранти.

Како што потврди и УНХЦР, во Европа во 2015 година (до денес) имаше мешани миграциски текови, од бегалци и економски мигранти кои ги користат истите рути и, за жал, се потпираат на истите шверцери¹. Меѓутоа, идентификувањето колку точно лица се бегалци, а колку се економски мигранти кои бараат подобар живот во Европа, бара информации за причината за миграцијата, што најчесто недостасува. Затоа и третманот кој го добиваат најчесто е ист.

Групите на бегалци и мигранти сами по себе се ранливи и лесно подложни на разни виктимизации. Несоодветниот третман од претпоставените, како и мноштвото процедурални препреки кои се создадоа низ годините, како од земјите на ЕУ така и од транзитните, Балкански држави, го разгореа јавниот дискурс со говорот на омраза, се вршеа кривичните дела од одмраза врз нив, разбојништвата, насилства итн., што допринесе кон нивно свесно инволвирање во нелегални дејности со цел побрзо транзитирање. Правата на мигрантите и бегалците се кршат и се кршеа на дневна база, затворањето на границите и селективните политики на државите не помогна во решавање на ваквата проблематика, па придонесе до значително зголемување на бројот на кривични дела сторени кон нив, и од нив, а не изостана и нивно инволвирање во криумчарење на мигранти и неретко трговија со луѓе. Ранливоста на мигрантите во текот на нивното патување е евидентна не само на патиштата или на граничните премини. Развојот на настаните, Ковид пандемијата, затворањето на граничните премини, придонесоа да опасноста за нив да се префрли и во онлајн светот. Интернетот како најлесно орудие за добивање и пренесување на информации неминовно е користено и од мигрантите и бегалците. Социјалните медиуми, мобилните апликации, онлајн мапите, СМС пораките, веб-страниците за преведување, онлајн трансфери на пари, станиците за полнење на мобилни телефони и бесплатно WiFi создадоа нова инфраструктура за движење еднакво критична како патиштата или железниците². Кај мигрантите и бегалците во транзит се отворија серија опасноси и онлајн ранливост како: напади со малициозен софтвер, фишинг, откуп, крајби на идентитет, спам, ксенофобија, говор на омраза и злосторства од омраза, , незаконска употреба на лични податоци и сл.

Корпусот на кривични дела и неправилности кои ги има во третманот над лица кои, најчесто и немаат друа опција освен да мигрираат, мора да бидат откриени и адекватно третирани со цел нивно неповторување во иднина. Човечките животи се неприкосновени, основните човекови права не смеат

¹ Berry, M., Garcia-Blanco, I., Moore K., Press Coverage of the Refugee and Migrant Crisis in the EU: A Content Analysis of Five European Countries Report prepared for the United Nations High Commission for Refugees, UNHCR, December 2015, available at <https://www.unhcr.org/56bb369c9.pdf>

² Ferris-Dobles, M., Van De Wiele, C., Garcia M., & O’Connell C., The Hidden Blueprint: A Dissection of the Technological Footprint on Living Systems, The 21st Annual Conference of the Association of Internet Researchers Virtual Event / 27-31 October 2020, pg. 3.

да се занемаруваат и да се применуваат селективно. Мигрантските кризи и мигрантските бранови се составен дел од модерното живеење. Кризите (освен економските, воените, политичките и сл.) наметнуваат посебни правила кои најчесто се решаваат во „од“, за што е и потребна перманентна анализа на пропустите и нерегулаторностите во справувањето со секоја претходна. Она на кое ќе ставиме акцент во овој труд се кривично правните аспекти на кризата која претходеше на европското тло, виктимизацијата на мигрантите и бегалците на тлото на нашата држава, задржувајќи го фокусот на криумчарењето мигранти и трговијата луѓе, поради сериозноста на овој криминалитет, неговиот трансационалниот карактер и сериозното прекршување на основните човекови права, а пред се, несоодветното процесуирање и воопшто недетектирањето на истите од страна на овластените лица. Целта која ја имаме пред нас при пренесувањето на резултатите од вакви кривично правни и криминолошки анализи е подигање на свест со цел да се превенира повторување на истата или слична пракса при идните мешовити миграциски текови.

1. Виктимизација на мигранти и бегалци во криумчарење мигранти и трговија со луѓе

Сериозноста на проблематиката добива на тежина при сериозно прекршување на основните човекови права преку виктимизација на мигрантите и бегалците со сериозни, животозагрижувачки, кривични дела. Затоа и акцентот на целиот труд ќе биде ставен над криумчарењето мигранти и трговијата со луѓе – две кривични дела чија граница во пракса е доста нејасна, па ги прави тешко динстиктивни. Збор два во оваа насока се неопходни со цел поставување на соодветни параметри за објаснување на процесот на виктимизација и третманот од државите на можните жртви и жртвите на овие кривични дела.

Имено, адекватната идентификација на жртви на трговија со луѓе меѓу мигрантите и бегалците е неопходна за соодветно активирање на релевантната помош и механизми за заштита. Сè позаматените граници³ меѓу двете кривични дела често имаат неотповикливи последици за иднината на мигрантите. Истите, или слични етиолошки предиспозиции за појава, нивната трансационалност и организираност од страна на сторителите, ги прават во пракса особено блиски и сродни, што повеќе и нивното прикривање и несоработување со органите на прогон од самите жртви. Според меѓународната правна рамка, како и повеќето национални закони, криумчарењето на мигранти, дури и кога се подложени на суров, деградирачки третман и злоупотреба, не се сметаат за жртви на криминал или жртви чии човекови права биле прекршени. Тие немаат право на поддршка и помош, користење правни лекови за претрпената штета или заштита од евентуална дополнителна штета. Што повеќе, мигрантите самите се казнуваат

³ За ова види повеќе кај: Максимова, Е., Кошевалиска, О., Нанев, Л., Криминолошка опсервација на последиците од Европската мигрантска криза, Зборник на трудови, седма меѓународна научна конференција „Општествени промени во глобалниот свет“ Правен факултет, 2020 година.

за кршење на режимите за миграција. Додека пак, наспроти тоа, оние кои се идентификувани како жртви на трговија со луѓе имаат право на сеопфатна помош и заштита, вклучително и имунитет од гонење за какви било кривични дела или административни прекршоци што можеби се сторени од нив за време на тргувањето⁴. Тоа значи дека надлежните органи доминантно се фокусираат на откривање на криумчарење мигранти, па стотици новопристигнати лица кои биле во ситуација на трговија со луѓе, или кои продолжуваат да бидат изложени на ризик од експлоатација, остануваат неидентификувани и, според тоа, незаштитени.⁵ За наши цели, на кривичното дело криумчарење луѓе и кривичното дело трговија со луѓе треба да се пристапи како кон два концентрични кругови, со испреплетени модалитети и начин на работа, бидејќи станува сè поочигледно дека миграциските и бегалските кризи создаваат совршен пазар за трговија со луѓе, како на мигрантите кои се во транзит така и на оние кои ја достигнале посакуваната дестинација. Како што ќе забележиме подолу, Македонија имаше потешкотии при разликување на овие два криминалитета, кое се одрази на недетектирање на трговијата со луѓе воопшто меѓу илегалните транзити и шверц.

Токму поради можноста иницијалната виктимизација или ризикот од неа да се создаде на неколку подрачја, важно е да се потенцира кое е местото каде опасноста може да се создаде, со цел разбирање и превенирање од доведување на мигрантите и бегалците во ваква положба:

1. Во земјата на потекло,
2. Во земјата на транзит (за време на патувањето) како и
3. Во крајната дестинација (најчесто ЕУ држава).

Според UNODC⁶ некои од основните причини за трговијата со луѓе, уште во земјата на потекло, се сиромаштијата и недостатокот на легални начини за миграција. Во оваа фаза, мигрантите се ранливи на ветувањата на трговците со луѓе/криумчарите кои им нудат работа или безбедност во странство, како и на експлоатација за време на самиот процес на нерегуларна миграција. Онаму каде што околностите доведуваат до раселување на луѓето и ги принудуваат на

⁴ Со измените на Кривичниот законик, од 1 јануари 2019 година, беше предвидена изречно начело за неказнување на жртвите на кривичното дело Трговија со луѓе, и кривичното дело Трговија со деца и кај нас. Суштината на ова начело е дека тоа опфаќа неказнување, негонење и непритворање на жртвите. Ова начело треба да овозможи поефикасна идентификација, помош и поддршка на жртвите, кои во голем број на случаи, со оглед на состојбата во која се наоѓаат, се принудувани од страна на трговците на вршење казниви дела. Примената на начелото на неказнивост ќе ги охрабри жртвите да соработуваат со органите на прогон во откривањето и казнувањето на сторителите. Повеќе види во: Лажетич, Г., Здравкова, И., Правата на жртвите на трговија со луѓе во судските постапки, Спречување и борба против трговија со луѓе во Северна Македонија хоризонтален инструмент за западен Балкан и Турција, втора фаза, 2020, стр.40

⁵ From Reception to Recognition: Identifying and Protecting Human Trafficking Victims in Mixed Migration Flows A Focus on First Identification and Reception Facilities for Refugees and Migrants in the OSCE Region, 2017 pg. 16, available at: <https://www.osce.org/files/f/documents/b/e/367061.pdf>

⁶ UNODC – United Nations Office on Drugs and Crime.

нерегуларна миграција, отстранувајќи ги од заштитата на нивните семејства, заедницата или владата допринесува кон нивната виктимизација на трговците со луѓе. Вооружениот конфликт, прогонот и природните катастрофи може да ја зголемат инцидентата на трговија со луѓе.⁷ Сепак причините за миграција и подложување на ризик за можна виктимизација не се само во земјите на потекло. Привлечноста на можностите, немилосрдната побарувачка за евтини стоки и услуги и очекувањата за сигурен приход ги доведуваат луѓето во потенцијално опасни ситуации каде што се изложени на ризик да бидат експлоатирани.⁸ Така, со впуштање во мигрирање при транзитот, ризикот од врбување и можна експлоатација постои во сите земји низ кои мигрантите поминуваат. Доколку веќе се инволвирали во ваква мрежа во земјата на потекло, овие земји се можност за реализација на експлоатацијата. Доколку сè уште не се и патувањето го започнале сами, во толпа и сл. во секоја земја на поминување каде наидуваат на политички или физички препреки се јавува можноста за посегање по илегален транзит кој неминовно значи поврзување со шверцери. Така, земјите на транзит освен во улога на земји на експлоатација, можат да бидат и земји на воспоставување на иницијален контакт на мигрантите/бегалците со шверцери на мигранти и потенцијални трговци со луѓе. И, нормално, крајната дестинација може да постане земја каде лицето кое било шверцувано биде експлоатирано при чекање на соодветна документација.

Бидејќи е очигледно дека опасноста е сеприсутна за време на целото патување, се отвора прашањето под кои се сценарија може мигрантите / бегалците да станат жртви на трговија со луѓе?

Ваквите сценарија може да варираат. Криумчарените мигранти можеби не мора да ја прекинат врската со нивните шверцери откако ќе стигнат до дестинацијата, бидејќи тие можеби веќе имаат натрупано долг кон нив. Последователно се бара овој долг да се врати. Доколку не се стори тоа, мигрантот, или почесто, членовите на неговото семејство дома, се изложуваат на одмазда или закана од истата. Експлоатацијата што потекнува од договорен долг може да се случи пред пристигнувањето на мигрантите во Европа, на пример за време на нивниот престој во Египет или Либија, и често во форма на домашна службеност каде што жртвите, претежно жените, исто така може да бидат сексуално злоупотребени. Со оглед на тоа што се наоѓаат во тешка состојба и имаат итна потреба да обезбедат за своите семејства или да ги поштедат од можноста за штета, мигрантите почнуваат да работат во на градилишта или било каде под опасни услови пред предочна да сфатат дека се заробени. Во такви околности, насилството и злоупотребата неизбежно се случуваат.

⁷ Root causes, [Module 7: Prevention of Trafficking in Persons](https://www.unodc.org/e4j/zh/tip-and-som/module-7/key-issues/root-causes.html), United Nations Office on Drugs and Crime, March 2019, available at <https://www.unodc.org/e4j/zh/tip-and-som/module-7/key-issues/root-causes.html>

⁸ An Introduction to Human Trafficking: Vulnerability, Impact and Action, UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME Vienna, New York, 2008.

Конечно, шверцерите и трговците со луѓе може да ги користат ранливостите на мигрантите за да ги користат како регрутери, посредници и во други контексти и криминалитети.⁹ Релативно новиот контекст на „мешани миграциски текови“ кој го опишува движењето на луѓе со различен статус и мотиви, користејќи исти миграциски капацитети, патувањето по истите рути и соочување со различни исходи во рамките на европскиот имиграциски систем, претставува предизвик за некогашната јасна правна дистинкција меѓу двете предметни кривични дела шверц и трговија со луѓе. Иако многу мигранти се изложени на трговија со луѓе откако ќе бидат прошверцовани преку граница, честопати шверцерите ја преземаат улогата на трговци со тоа што ги претвораат во сексуални робинки или ги продаваат на принудна работа. Дури и кога го платиле своето патување, мигрантите сè уште можат да останат во долгови и затоа се многу ранливи на експлоатација. Сумирано, експлоатацијата и превртната точка на преминување на шверцот во случај на тргување со лица може да настане пред и по поминувањето на границата на земјата на дестинација, а најчесто долгот е тригерот. Сепак причините и последиците се разнолики, а проблематиката е присутна. Иако миграциската криза која ја зафати Европа е начелно завршена, војната во Украина и претходните немири во Авганистан укажаа на нови можности од виктимизација.¹⁰

2. Обврски на државите при мигрантски кризи во насока на превенирање и заштита од тргување со луѓе

Мноштво на меѓународни инструменти, покрај домашната легислатива, наметнува позитивна обврска за заштита на лицата, како домицилното население, така и за секој кој се наоѓа на територијата на односната држава, од виктимизација во трговија со луѓе.

Според Конвенцијата на Советот на Европа за акција против трговијата со луѓе (2005 година, член 10/1)¹¹, жртвите треба да бидат идентификувани од надлежните органи на државите членки и да бидат заштитени. Директивата 2011/36/EУ за трговија со луѓе¹² бара земјите-членки да спроведат механизми за помош за рана идентификација, со цел да се заштитат претпоставените жртви

⁹ From Reception to Recognition: Identifying and Protecting Human Trafficking Victims in Mixed Migration Flows A Focus on First Identification and Reception Facilities for Refugees and Migrants in the OSCE Region, 2017 pg. 16, available at: <https://www.osce.org/files/f/documents/b/e/367061.pdf>

¹⁰ Германија ги предупреди украинските бегалци за можна опасност од виктимизација во трговија со лица на почетокот од годината: <https://www.reuters.com/world/europe/berlin-warns-ukrainian-refugees-about-trafficking-danger-2022-03-14/>, а за време на приемот на Авганистанските мигранти/бегалци, покрај виктимизација во кривични дела кои произлегуваат од говор на омраза, невладини организации и новинарии репортираа за можни инволвирања на млади момчиња во трговија со лица и нивна експлоатација долж Балканската рута во „bacha bazi“ контекст.

¹¹ Council of Europe, Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings (2005). Available at: <https://rm.coe.int/168008371d>

¹² Directive 2011/36/EU of the European Parliament of the Council of 5 April 2011.

на трговија со луѓе (член 11/1). Државите обезбедуваат жртвите да добијат правно застапување, правен совет и пристап до специфични шеми за заштита на сведоци, врз основа на индивидуални проценки на ризик, во согласност со домашното законодавство и процедури. Жртвите ќе бидат заштитени од виктимизација што може да се случи кога се сослушуваат и кога даваат исказ на суд (член 12/2,-4). Директивата поставува обврзувачки правила за дефиницијата на кривичните дела и нивото на санкциите што се однесуваат на трговијата со луѓе, а предвидува и зајакнување на превенцијата, како и заштитата на жртвите¹³.

Европскиот суд за човекови права недвосмислено нагласува дека „трговијата со луѓе го загрозува човечкото достоинство и основните слободи на неговите жртви и не може да се смета за компатибилна со едно демократско општество“¹⁴. Судот забележува дека членот 4 од Конвенцијата бара земјите-членки да го криминализираат и гонат ефективно секое дело насочено кон одржување на лице во ситуација на ропство или принудна работа. Со цел да се усогласат со оваа обврска, од земјите-членки се бара да воспостават законодавна и административна рамка за забрана и казнување на таквите дела¹⁵. Членот 4 од Конвенцијата може, во одредени околности, бара од државата да преземе оперативни мерки за заштита на жртвите или потенцијалните жртви. Исто така, повлекува процедурална обврска да се истражи онаму каде што постои веродостојно сомневање дека се повредени правата на поединецот. Судот нагласува дека барањето за истрага не зависи од жалбата на жртвата, туку дека властите мора да дејствуваат по сопствена желба штом предметот ќе дојде до нивно внимание.¹⁶

Позитивната обврска на државата согласно Конвенцијата не може да се смета за исполнета доколку механизмите за заштита предвидени во домашното право не се соодветно имплементирани. Жртвите на трговија со луѓе обично не поднесуваат барања, освен ако не се усвојат посебни програми за заштита. Најчесто поради тоа што не се препознаат себеси како жртви, немаат пристап до релевантни информации или се уценувани и заплашувани од трговците со луѓе и се плашат од каква било интеракција со органите за спроведување на законот. Или пак не се подготвени подготвени да соработуваат, како што е во

¹³ За повеќе види на веб: <https://www.lastradainternational.org/directive-on-preventing-and-combating-trafficking-in-human-beings-and-protecting-itsvictims/#:~:text=Directive%202011%2F36%2FEU%20of%20the%20European%20Parliament&text=It%20sets%20binding%20rules%20on,well%20the%20protection%20of%20victims.>

¹⁴ Rantsev v. Cyprus and Russia App No. 25965/04 (ECtHR, 7 January 2010) para 282.

¹⁵ Rantsev v. Cyprus and Russia App No. 25965/04 (ECtHR, 7 January 2010), M. and Others v. Italy and Bulgaria app No. 40020/03 (ECtHR, 31 July 2012), C.N. v. the United Kingdom App No. 4239/08 (ECtHR 13 November 2012), Siliadin v. France App No. 73316/01 (ECtHR, 26 July 2005), C.N. and V. v. France App No. 67724/09 (ECtHR, 11 October 2012), Keenan v. The United Kingdom App No. 27229/95 (ECtHR, 2 April 2001), Opuz v. Turkey App No. 33401/02 (ECtHR, 9 June 2009), Talpis v. Italia App No. 41237/13 (ECtHR, 21 March 2017).

¹⁶ Rantsev v. Cyprus and Russia App No. 25965/04 (ECtHR, 7 January 2010) para 288.

случајот со виктимизираните мигранти и бегалци кои поради желба за побрзо транзитирање или побрзо започнување на новиот живот премолчуваат и не се волјеви за соработка со органите на прогонот. Оттука, од земјите-членки, во согласност со позитивните обврски кои произлегуваат од меѓународните правни рамки, се очекува да ги воспостават сите процедурални чекори насочени кон адекватно идентификување на претпоставените жртви на трговија со луѓе во најраната можна фаза, со што ќе се обезбеди нивно соодветно упатување и заштита од нивното автоматско враќање во земјите на потекло.

Во однос на постојните практики за идентификација и упатување, посебно внимание беше посветено на постоењето на процедури за ран скрининг за пристигнувања, како и на практичноста на фазите на претидентификација, регистрација и идентификација. Ова беше направено за да се разбере како се постапуваа со информациите поврзани со трговијата со луѓе во текот на секоја фаза, заедно со кои актерите имаат мандат да бидат вклучени во идентификацијата на претпоставените жртви на трговија со луѓе.¹⁷

3. Решенија и предизвици на Западно-Балканската рута кои влијаеја врз Македонија

- Во 2015 година, стотици илјади мигранти и бегалци го минаа Балканот во колони, пристигнувајќи на полуостровот преку Грција пред да тргнат кон север, кон некоја од земјите на ЕУ. Рутата беше официјално затворена според договорот меѓу Европската Унија и Турција во 2016 година. Според договорот склучен меѓу ЕУ-Турција, сите нови нерегуларни мигранти и баратели на азил кои пристигнуваат од Турција на грчките острови и чии барања за азил се прогласени за неприфатливи треба да бидат вратени во Турција¹⁸.
- Но, иако на почетокот овој договор се чинеше дека ја спречува нелегалната миграција, во реалноста, миграцијата по Западно – Балканската рута никогаш не запре. Бројките на нелегална миграција варираат тековно, но може да се рече дека десетици илјади сè уште поминуваат низ регионот годишно, бегалќи од војната и сиромаштијата во Азија, Средниот Исток и Северна Африка.

Како одговор на потребата од проверка или пред-скрининг, регистрација и идентификација на големиот број на пристигнати мигранти и бегалци, а со цел спречување на нивна виктимизација и можни злоупотреби, како и со цел добивање на соодветен третман, уште во 2015 година, за прв пат, Европската комисија го воспостави пристапот на хот спот центри – “Hot Spot approach”,

¹⁷ From Reception to Recognition: Identifying and Protecting Human Trafficking Victims in Mixed Migration Flows A Focus on First Identification and Reception Facilities for Refugees and Migrants in the OSCE Region, 2017 pg. 19, available at: <https://www.osce.org/files/f/documents/b/e/367061.pdf>

¹⁸ EU-Turkey Statement & Action plan, European Parliament, <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/carriage/eu-turkey-statement-action-plan/report?sid=6001>

како дел од „Европската агенда за миграција“. Целта на овој пристап беше воведување на сеопфатна стратегија за управување со миграцијата во позадина на тековната миграциска и бегалска криза, а процедурите за идентификација беа предвидени да дадат решение и за шверцот со луѓе и трговијата со луѓе. Комисијата во оваа насока истакна дека хот спот центрите, преку пристапот на проверка, регистрација и идентификација на нерегуларните мигранти кои стигнуваат до ЕУ од нејзините надворешни граници, ќе овозможат поефикасно и побрзо каналзирање и упатување на нерегуларните мигранти во различните системи за азил и миграција. Така, во зависност од исполнувањето на условите за азил и во зависност од оптовареноста на една држава со наплив на нерегуларни мигранти, нерегуларните мигранти можат да бидат насочени кон националниот систем за азил на земјите членки, кон европскиот систем за релокација, врз основа на кои земјите членки ја споделуваат одговорноста на барателите на азил, или пак тие можат да бидат вратени во земјата на потекло или во трета безбедна земја преку т.н. систем за враќање¹⁹. Врз основа на ваквиот пристап, се воспоставија хот спот центри во Италија и во Грција, како земји најпогодени од нерегуларните миграциски движења.

Преку усвојување на хот спот пристапот, Европската Унија се осигура дека Европската канцеларија за поддршка на процесите на азил (European Asylum Support Office - EASO, сега преименувана во Агенција за азил на ЕУ (European Union Agency for Asylum - EUAA), Фронтекс и Европол, ќе соработуваат со земјите-членки кои се на првата линија на ударот на мигрантскиот бран.²⁰ Во таа насока, Фронтекс ги поддржува земјите-членки во процесот на проверка, регистрација и идентификација на нерегуларните мигранти, но секако главната одговорност за дактилоскопска идентификација на мигрантите и нивна регистрација на ЕУРОДАК системот останува одговорност на земјите-членки²¹. Мигрантите кои се подобни да достават барање за азил, ќе ги поминат процедурите за азил со помош на Агенцијата за азил, додека останантите кои не ги исполнуваат условите за барање на азил, тие, во координација со Фронтекс, ќе бидат вратени во земјите на потекло или во трети безбедни земји.²² Во оваа насока, Фронтекс, исто така, собира информации од мигрантите за рутите

¹⁹ Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL on the establishment of ‘Eurodac’ for the comparison of fingerprints for the effective application of [Regulation (EU) No 604/2013 establishing the criteria and mechanisms for determining the Member State responsible for examining an application for international protection lodged in one of the Member States by a third-country national or a stateless person], for identifying an illegally staying third-country national or stateless person and on requests for the comparison with Eurodac data by Member States’ law enforcement authorities and Europol for law enforcement purposes (recast), Brussels, 2016.

²⁰ Council Decision (EU) 2015/1523 of 14 September 2015 establishing provisional measures in the area of international protection for the benefit of Italy and of Greece, paragraph 6.

²¹ Hotspots at EU external borders State of play, Briefing, European parliament, 2018.

²² EU response to the refugee crisis: the ‘hotspot’ approach, Special Report, European Court of Auditors, 2017.

и за начинот на работа на криминалните мрежи, и ги споделува истите со Европол. Европол пак, заедно со Европаврда, ги поддржува земјите-членки во истрагите во врска со разбивање на мрежите за шверц и трговија со луѓе како и криумчарење мигранти по море и поврзани кривични дела.

Но, ѝ покрај големите очекувања на овој пристап тој се покажа како ограничувачки, пред се’ затоа што го стави фокусот повеќе на превенција на нерегуларната миграција отколку на реално справување со миграциските движења и решавање на проблемите. Така, преку воспоставување на брзи процедури за разгледување на подобноста за азил на нерегуларните мигранти, системот не води сметка за сложеноста на процедурите за азил и за потребите на барателите за азил, така што им ги ограничува правата на меѓународна заштита на барателите на азил. Освен тоа, тргнувајќи од фактот дека хот спот центрите се првите и најадекватните места за препознавање на ранливоста преку идентификација и регистрација на баратели на азил и мигранти како и преку вршење на интервјуа за проверка, сепак овој пристап не предвиде конкретни мерки и процедури за упатување на заштита на жртвите од трговија со луѓе.²³ Проблемите и тешкотиите кои произлегуваат од пристапот се различни и неизбежни, а некои од нив директно се рефлектираат врз Македонија како транзитна земја.

Петте хот спот центри кои беа поставени на островите во Грција блиску до поморската граница со Турција (Лезбос, Самос, Хиос, Лерос и Кос) имаат капацитет од 7.450 места²⁴ и тој постојано се надминува, за до крајот на октомври 2016 година бројот на лица сместени во центрите да изнесува повеќе од 15.000²⁵.

Имплементацијата на хот спот центрите во Грција во пракса испадна многу поконфузна и понапната одошто во Италија. Ова е резултат на споментиот договор меѓу ЕУ и Турција кој донесе големи промени во административните процедури во центрите и огромен притисок врз националниот систем за азил во целина. Недостатоците и предизвиците во грчкиот систем за азил секако беа многубројни, што во комбинација со тензијата безбедносна ситуација во хот спот центрите и правната несигурност во врска со одредени практики, доведе до значителна конфузија и недоволна информација на сите нивоа, почнувајќи од властите и организациите кои обезбедуваат услуги за бегалците кои влегуваат во центрите па натаму.²⁶

²³ From Reception to Recognition: Identifying and Protecting Human Trafficking Victims in Mixed Migration Flows A Focus on First Identification and Reception Facilities for Refugees and Migrants in the OSCE Region, 2017 pg. 22, available at: <https://www.osce.org/files/f/documents/b/e/367061.pdf>

²⁴ European Commission, ‘Third Report on the progress made in the implementation of the EU-Turkey Statement’, Brussels 28.09.2016, COM (2016) 634 final, p. 6, available at: ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/EN/1-2016-634-EN-F1-1.PDF

²⁵ Види повеќе во: www.ekathimerini.com/213464/article/ekathimerini/news/migrants-in-five-aegean-hot-spots-rise-above-15000-mark

²⁶ Papadopoulou, A., The implementation of the hotspots in Italy and Greece, A study, Dutch Council for Refugees, 2016, pg.34.

Непосредно по склучувањето на договорот помеѓу ЕУ и Турција, особено во првите два месеци, дојде до намалување на бројот на мигранти и бегалци кои пристигнуваа во Грција, но веќе од септември 2016 тој повторно се зголеми. Новонаметнатите правила и контроли согласно договорот, од една страна, ги принуди мигрантите и бегалците да користат поопасни рути како што е централно-медитеранската рута, која се смета за најопасна мигрантска рута со фатални исходи, додека од друга страна, ги принуди да останат заробени во Турција, односно во земја каде не добиваат безбедна и соодветна заштита.²⁷ Ова се сметаше како една од негативните страни на договорот кој го зголеми ризикот од виктимизација на мигрантите. Освен тоа, договорот проследен со хот спот пристапот на Европската Унија, ги претвори на некој начин отворените прифатни центри во затворени установи и центри за детенција, каде што мигрантите и барателите на азил беа задржувани подолго време во несоодветни сместувачки капацитети и притоа прекршувајќи ги нивните основни човекови права. И како последно, бројот на заглавени луѓе без заштита во Грција се зголеми, а се отежна и процедурата за пристап до меѓународна заштита затоа што претрпе значителни измени. Последното имаше последици врз пристапот до правото на азил, во однос на приемот, но резултираше и со негативен психосоцијален ефект врз мигрантите и бегалците, што значително го зголеми ризикот од потенцијална виктимизација и посегане по организирани мрежи за транзит. Во таа насока, во својот специјален извештај за хот спот центрите за 2017 година, Европскиот суд на ревизори (European Court of Auditors - ЕСА), наведува дека пред усвојувањето на договорот, мигрантите кои пристигнувале на грчките острови, биле префрлувани на копно по завршување на проверката, регистрацијата и идентификацијата во хот спот центрите; но, Судот во продолжение наведува дека, ситуацијата се менува со усвојувањето на европско-турскиот договор, при што по завршување на процедурите за регистрација на мигрантите и барателите на азил, дека транзитниот период во кој се вршело префрлување на истите на копно се прологнирал од неколку дена до неколку месеци односно до донесување на одлука, при што се наметнал проблемот со пренаселеност и преполност во сместувачките капацитети, лоши егзистенцијални услови и небезбедност во транзитните кампови.²⁸ Исто така, Амнести Интернационал (Amnesty International)²⁹ објави дека како резултат од договорот, многу нерегулани мигранти кои не се сиријци, а кои доаѓаат од други земји различни од Сирија, дека Европската Унија однапред ги третира како „економски мигранти“ наместо „бегалци“, и дека на истите не им било

²⁷ Trapped in Greece , One year after the EU-Turkey agreement, Spanish Refugee Aid Commission, Madrid, 2017, pg. 9.

²⁸ Special report no 06/2017: EU response to the refugee crisis: the 'hotspot' approach, EUROPEAN COURT OF AUDITORS, 2017, available at https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR17_6/SR_MIGRATION_HOTSPOTS_EN.pdf

²⁹ Amnesty International, Report 2017/18 The State of the World's Human Rights, 2018, available at <https://www.amnesty.org.uk/files/2018-02/annualreport2017.pdf>

овозможено да достават барање за зил и дека тие биле вратени во Турција. Така што, и тие мигранти може да вклучуваат неоткриени жртви на трговија со луѓе, како на пример од Нигерија.³⁰

Ваквите „решенија“ кои ја подгориа виктимизацијата и инволвираноста на мигрантите и бегалците во организирани криминални групи со цел нивно шверцување и побрз транзит, директно се одрази и врз Македонија, која како соседна земја на Грција и држава каде минува најповолната рута за транзитирање (Коридорот 10) ги презеде проблемите кои веќе се покренаа.

4. Како Република Македонија одговори на предизвикот

Иако факторите на ризик за виктимизација на мигрантите и нивно вклучување во синцирите на трговија со луѓе се присутни од моментот кога тие ќе го напуштат домот, сепак, конкретно за виктимизацијата да се случи во Македонија, одредени настани и одредени временски периоди се важни. Во текот на овие периоди, големи групи мигранти се најдоа заглавени во безизлезна ситуација, а со тоа и ризикот од можна виктимизација и посегане по шверцери вртоглаво се зголеми. Од почетокот на мигрантската криза до денес, значајни временски периоди кои беа особено погодни за понатамошна виктимизација на мигрантите се:

1. Селективна политика при прием на мигранти со потекло од одредена земја;³¹
2. Понатамошно ограничување на споменатата селективна политика;³²
3. Затворање на балканската рута;³³
4. Затворање на границите како дел од мерките за спречување на ширење на пандемијата COVID 19³⁴.

³⁰ Scherrer, A., Victims of trafficking in hotspots, briefing, European Parliament, 2019, available at: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/631734/EPRS_BRI\(2019\)631734_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/631734/EPRS_BRI(2019)631734_EN.pdf)

³¹ Во текот на ноември 2015 година, Словенија започна дискриминаторска селекција за прием на бегалци врз основа на нивната земја на потекло. Оваа практика како верижна реакција се одрази на сите гранични премини на балканската рута. Како последица на тоа, преку Република Македонија се пропуштаа само бегалци од Сирија, Авганистан и Ирак, а не се пропуштаа бегалци со документи од други земји.

³² Почеток на 2016 – границата беше затворена за лица од Авганистан.

³³ На почетокот на март 2016 година, промената во политиките на ЕУ наметна и затворање на границите долж балканската рута. Затворањето на границата долж балканската рута значеше дека голем број жени со деца и деца без придружба се заглавени во државите долж рутата. На денот на затворањето на границите, на територијата на Македонија во прифатно-транзитните центри и во нивна непосредна близина имало вкупно 1.024 бегалци. Речиси сите од нив биле изложени на висок ризик да станат жртви на криумчарење мигранти, а многу од нив имале повеќе фактори на ризик да станат жртви на трговија со луѓе.

³⁴ Во март 2020 година, претседателот на Република Северна Македонија прогласи вонредна состојба за борба против појавата на Ковид-19. Во исто време Владата ги заостри мерките за борба против коронавирусот со одлука за целосно затворање на сите граници, вклучително и аеродромот во Скопје. Со одлука на Владата се затворени сите гранични премини во земјава за странски државјани, како и скопскиот аеродром. Исклучок од одлуката беа камиони во транзит,

Иако миграцијата е често доброволна, таа сепак ја зголемува ранливоста на поединците и води до злоупотреба на правата, експлоатација, насилство итн. заглавени во него. Шансите редовно да стигнат до посакуваната дестинација се намалуваат со текот на настаните, па единствената опција на која неминовно прибегнуваат е илегалниот транзит и миграцијата. Оние кои немаат доволно средства да го платат патувањето на шверцерите, честопати се принудени да бараат работа во земјата во која се заглавени (како кај нас – најмногу преку онлајн додавања), што отвора можност за нивна трудова експлоатација. од сезонски работодавци, или тие се принудени да работат за нивните шверцери - во земјата на дестинација или да водат други мигранти или да регрутираат луѓе за нив. Вообичаените механизми и законски и подзаконски решенија не беа доволни за да се даде адекватен одговор на особено специфичен проблем – можната појава на трговија со луѓе меѓу мигрантите и бегалците за време на кризата и секако очигледниот шверц на мигранти. Постојното законодавство го забранува ваквото поведење и претходно и поставува соодветни темели за борба против овие сериозни криминалитети, но се отвори потребата за усогласување, допрецизирање на нормите и зајакнување на оперативноста, како на пример преку носењето на Национална стратегија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција во Република Македонија 2017-2020³⁵ и новата Национална стратегија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција во Република Северна Македонија 2021-2025³⁶. Стандардните оперативни процедури за постапување со жртви на трговија со луѓе, донесени од Владата на Македонија во 2010 година³⁷ беа надополнети со носењето на Стандардните оперативни процедури за постапување со непридржувани деца – странци³⁸ во 2015 година и Стандардни оперативни процедури за постапување со ранливи категории лица странци³⁹ каде влегоа Индикаторите за идентификација на жртви на трговија со луѓе од 2014 година кои потоа прераснаа во Индикатори за идентификување на претпоставени и потенцијални жртви на трговија со луѓе во случаи на мешани миграциски движења⁴⁰.

претставници на дипломатскиот кор и други лица за кои МВР ќе даде одобрение. Аеродромските услуги можеа да се користат само за државни, воени, карго, хуманитарни потреби, како и за празни летови. Во овој период од јануари до септември во Македонија нелегално влегуваат 24.153 лица, од кои само 6568 до приближување на границите, а 2700 жртви на шверц биле спречени од полицијата. Најголем дел од бегалците/мигрантите во овој момент влегле во земјата со помош на шверцери и платиле приближно 600 евра за транзит низ земјата.

³⁵ Види повеќе на: http://nacionalnakomisija.gov.mk/wp-content/uploads/2019/12/IOM_Nacionalna-strategija_WEB.pdf

³⁶ Види повеќе на: <http://nacionalnakomisija.gov.mk/wp-content/uploads/2021/10/NACIONALNA-STRATEGIJA-MKD-ALB-ANG-25.10.2021.pdf>

³⁷ Види повеќе на: <https://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/operativni.pdf>

³⁸ Види повеќе на: <http://nacionalnakomisija.gov.mk/wp-content/uploads/2016/12/SOP-za-postapuvanje-so-nepridruzuvani-deca-stranci.pdf>

³⁹ Види повеќе на: <http://nacionalnakomisija.gov.mk/wp-content/uploads/2016/12/SOP-za-postapuvanje-so-ranlivi-kategorii-lica-stranci.pdf>

⁴⁰ Види повеќе на: <https://rm.coe.int/16806ed5a5>

Во 2018 се склучи Меморандумот за соработка меѓу Министерството за труд и социјална политика и Министерството за внатрешни работи со кој се формираа 5 мобилни тимови за идентификација на ранливи категории, вклучително и жртви на трговија со луѓе (во Битола, Гевгелија, Куманово, Скопје и Тетово). Во составот на мобилните тимови влегуваат претставник од граѓанскиот сектор, МВР и социјален работник. Во 2018 година формирана е и специјална единица (task force) за борба против трговија со луѓе и криумчарење на мигранти, составена од претставници од Основно јавно обвинителство за борба против организиран криминал и корупција и МВР.

4.1. Индикатори за идентификување на претпоставени и потенцијални жртви на трговија со луѓе во случаи на мешани миграциски движења

Погоре споменатите индикатори треба да биде алатка за поддршка за овластени лица кои доаѓаат во контакт со претпоставени жртви со цел да се преземат мерки за нивна понатамошна формална идентификација преку спроведување интервју и понатамошна стручна истрага. Самите индикатори прават дистинкција меѓу поимите на жртви на трговија со луѓе⁴¹, претпоставени жртви⁴² и потенцијални жртви⁴³ на трговија со луѓе кога се работи за полнолетни жртви. Што се однесува до децата се разликуваат деца-жртви на трговија со деца⁴⁴ и непридржувани деца– странци⁴⁵.

Индикаторите се инструменти со посебни карактеристики на претходно воспоставен профил, и се поделени на:

- Општи или индиректни показатели за идентификација на претпоставени или потенцијални жртви на трговија со луѓе, врз основа на податоци добиени преку практикување на претходно искуство, кои ги потврдуваат фазите на регрутирање, транспорт/трансфер и цел на експлоатација.

⁴¹ Лице врз основа на чие сведочење или околностите во кои е затекнато, укажува дека е или било предмет на регрутирање, транспорт, префрлање, засолнување или примање заради експлоатација. Ова лице е ставено во позиција на ранливост, користејќи „закана или употреба на сила, киднапирање, измама или злоупотреба на моќта“.

⁴² Случаи во состојба на ранливост во кои најмалку еден или повеќе елементи кои го сочинуваат кривичното дело ТЛ, предвидено во член 418а и 418г од Кривичниот законик на Македонија, кои не се веднаш видливи, но со оглед на конкретните околности на случајот, постои основано сомневање дека лицето е или би можело да биде жртва на трговија со луѓе.

⁴³ Потенцијална жртва на ТЛ е лице кое е идентификувано пред да биде експлоатирано и кое покажува силни показатели дека е во процесот на ТЛ.

⁴⁴ Дете кое било предмет на: регрутирање, транспорт, трансфер, засолниште или примање заради експлоатација, дури и ако тоа не вклучува ниту едно од поимите наведени во дефиницијата за трговија со луѓе

⁴⁵ Дете странски државјанин кое се наоѓа на територијата на Република Македонија и кое во моментот на идентификација е на возраст под 18 години, а не е придружувано од неговите родители или старател од надлежна институција определен со закон. или по неговото доаѓање во Република Македонија останал без таква придружба.

- Директни или конкретни индикатори кои имаат за цел да ја идентификуваат трговијата со луѓе и виктимизацијата со потврдување на трите составни елементи на чинот на трговија со луѓе/ средства и цел.

Ризични групи кои се издвоени со нагласена опасност за виктимизација се: жените и девојките кои патуваат сами (со цел: сексуална или трудова експлоатација, домашна робија, питачење, принудни бракови), бремените жени кои патуваат сами (со цел: продажба и незаконско посвојување на детето, сексуална и трудова експлоатација и домашна службеност), непридружувани и разделени деца (за целите на: сексуална и трудова експлоатација, детска порнографија, трговија со органи, нелегално посвојување, питачење, присилно извршување на кривични дела), возрасни кои патуваат сами (работна експлоатација, домашна службеност, трговија со органи) и постари и инвалиди кои патуваат сами (најчесто заради питачење).

Детектирањето на жртви, претпоставени или потенцијални жртви на трговија со луѓе се смета дека може најдобро да се направи на граничните премини, за време на законски влез-излез во/од државата, при користење на оригинални или фалсификувани документи, при незаконско/нерегуларно влегување во државата како дел од шверцот, за време на престој во прифатно – транзитни центри и внатре во територијата на државата врз основа на законски или незаконски влез и престој.

Овластеното лице од надлежната институција/организација при контакт со загрозениот странски државјанин, кој поради својот изглед и околностите во кои е затекнат, покренал основано сомнение дека всушност се работи за потенцијална или претпоставена жртва, има да го потврди разумното сомневање во согласност со општите показатели со идентификување на претпоставената жртва; а со спроведување на интервју и други методи на инспекција со користење на директни индикатори, претпоставената жртва се идентификува како жртва на трговија со луѓе или доколку не се потврди разумното сомневање истото ќе се отфрли. Согласно пропишаното во Индикаторите, утврден е збир на мерки и активности од страна на овластеното лице од релевантна институција/организација, кој користејќи општи и директни индикатори треба да изврши идентификување на потенцијална, претпоставена или жртва на трговија со луѓе. Процесот на идентификација на жртви на трговија со луѓе се спроведува во две фази:

1. Почетна/прелиминарна идентификација на претпоставена или потенцијална жртва;
2. Конечна идентификација на жртва на трговија со луѓе.

Во почетната фаза како генерални индикатори се земаат предвид: возраста, полот, земјата на потекло, документацијата/личната документација, видот на транспорт што лицето го користи, како и знаци на насилство/експлоатација. Така на пример сомнително е доколку бројот на лица кои го користат транспортното

возило не соодветствува со типот на возилото и намената, ако постои постојана придружба на лицата, постојат видливи знаци на повреда, ако лицето не поседува лична документација или доколку има лажни документи и сл. Понатаму, индикаторите кои се поврзани со однесувањето на личноста кога доаѓа во контакт со овластено лице исто така можат да укажат на постоење потенцијална, претпоставена или жртва на трговија со лица пр. личноста се плаши да зборува, се труди да избега, дава половични, противречни информации, дозволува други да зборуваат во нејзино име, мисли дека ја следат или надгледуваат, покажува девијантно однесување, реагира бесно, импулсивно или агресивно, дезориентирана е, има видливи знаци на злоупотреба на дрога или алкохол и сл. Важни се исто така и индикаторите за идентификација на можна виктимизација за време на транспортот или примо-предавањето – кога лицата многу малку знаат за земјата која им е крајна дестинација, кога се придружувани најчесто е од лице кое се претставува како близок роднина или пријател, за време на интервјуата се немирни, исплашени и гледаат постојано во една личност, скоро и да не знаат за рутата по која патуваат, немаат документација за лична идентификација, а на прашањата за нивните податоци даваат несигурни одговори и сл. Со утврдување на присуство на општи показатели за виктимизација кај странецот од ранлива категорија и нивна идентификација како потенцијални или претпоставени жртви, лицето кое ја извршило идентификацијата, го известува Одделението за прекуграничен криминал, миграција, странски државјани и реадмисија, како и Регионалниот центар за гранични работи и миграција и Единицата за трговија со лица и криумчарење мигранти со цел прием на идентификуваното лице за неговата конечна идентификација како жртва на трговија со луѓе.

Конечната идентификација се состои од утврдување на директни/конкретни индикатори за идентификација на конкретна експлоатација - сексуална експлоатација, принудна работа и сл. и се сочинети со индикатори поделени како јаки, слаби или средни индикатори од групата.

Лица кои се овластени да вршат идентификација на потенцијални, претпоставени и жртви на трговија се полициски работници од МВР на РМ, социјални работници од ЦСР, претставници на невладини и меѓународни организации ангажирани во прифатно – транзитни центри, како и други институции и организации. Надлежниот орган го утврдува идентитетот на претпоставената (потенцијална) жртва собира информации од жртвата и ги утврдува нејзините потреби, се врши рана проценка на ризикот, се интервјуира потенцијалната жртва за да се утврди статусот на жртвата (со помош од преведувач, интервјуто се спроведува на јазик разбирлив за жртвата), и се утврдува период на размислување и закрепнување, во кој жртвата престојува во Центарот за жртви на трговија со луѓе или во Прифатниот центар за странци.

Наместо заклучок: што нѝ покажа праксата?

Лекции за иднина

Иако Македонија е „одлична на хартија“ и пропишаното предвидуваше солидно до одлично справување со миграцијата и адекватно и навремено препознавање на виктимизирани категории лица меѓу мигрантите и бегалците, сепак праксата нѝ донесе различни сценарија. Клучни проблеми кои произлегоа во оваа насока се пред сè потешкотиите при обезбедувањето на основните човекови права и слободи. Систематски турканици - присилно враќање (push-backs), несоодветна постапка за идентификација нехумано, понижувачко постапување, притворање без писмен акт, неможност да се поднесе барање за азил, пренатрупаност во сместувачки капацитети, субстандардни животни услови, полициско насилство врз барателите на азил и мигрантите, нехумано постапување со бегалците од страна на специјални полицајци со употреба на прекумерна и неоправдана сила и присилни мерки, употреба на солзавец и шок-бомби во обид да се спречат бегалците да ја преминат земјата, „видливи“ ранливости, деца кои патуваат сами, бремени жени, лица на кои им е потребна медицинска помош и стари лица и така натаму и така натаму. Сите овие влегуваат во серијата на недостатоци кои произлегуваат од македонскиот систем за азил и миграција. Само во текот на 2014 година, до јуни 2015 година, сметајќи ги за „илегални мигранти“, Република Македонија не им дозволи на бегалците и мигрантите да користат јавен превоз и ги принуди истите да пешачат низ државата во обид да стигнат до Република Србија, за потоа да се воведат организиран железнички транспорт кој ги чинеше трикратно повеќе од редовната цена на билетот. Како и да е, сè уште постојат сериозни проблеми со криумчарењето на мигранти кое се случува деноноќно и честопати фатално по животите на мигрантите. Во контекст на тоа, криумчарењето на мигранти, иако се чинеше ќе се намали со воведувањето на посебните протоколи и мерки за пандемијата Ковид – 19, но напротив, детекцијата на криумчарени мигранти е уште поголема, на што укажуваат и годишните извештаи од невладините национални и меѓународни организации. До толку поголемо, што се отвори еден нов, поголем проблем, т.н. онлајн регрутирање на потенцијални жртви на трговија со луѓе и учесници во шверцување. Во случајот, лицата посегаат по шверцерите преку онлајн портали кои користат огласи на социјалните мрежи како Инстаграм (Instagram) или Фејсбук (Facebook) профили кои промовираат услуги и го продаваат „европскиот сон“, по што мигрантите кои се во состојба на очај, посегаат и ги контактираат, и договараат транспорт. Ваквите огласи најчесто немаат директен контакт со шверцерот, но тие упатуваат на понатамошна комуникација преку други канали, пласираат лажни фотографии, пласираат лажни информации на „задоволни муштерии“ кои им го зголемуваат рејтингот на страницата со цел истата да биде примамлива.⁴⁶ Огласите

⁴⁶ From a refugee perspective. Discourse of Arabic speaking and Afghan refugees and migrants on social media from March to December 2016, UNHCR – The UN Refugee Agency, 2016, p.17.

вклучуваат сместување, работа во странство и организирано патување – сè што на мигрантите кои се заглавен во државата им е потребно.

Статистички гледано, во Македонија се чини дека нема случаи на трговија со лица меѓу нерегуларните мигранти и бегалците, односно случаите, доколку се детектираат, тие поминуваат како криумчарење мигранти (што може да се види од податоците наведени во табела 1), или пак тие не се детектираат воопшто, што не секогаш е вина на органите на прогонот. Жртвите најчесто сакаат што побргу да ја напуштат државата, и стравуваат дека доколку бидат фатени тие ќе бидат предолго задржувани во детенциски центри, лишени од слобода за движење, и затоа избегнуваат да соработуваат со полициските служби односно со органите на прогонот. Во едно интервју спроведено во 2020 година на Државниот секретар и национален координатор за борба против трговија со луѓе, г-ѓа Магдалена Несторовска, а поврзано со нелегалната миграција во текот на 2019 год., државниот секретар наведе дека „меѓу илегалните мигрантите идентификувани се 14 потенцијални жртви на трговија со луѓе. Но, реалноста е дека тие имаат само една цел: да стигнат побрзо до крајната дестинација во ЕУ земјите и често не се ни свесни за својата ранливост и вклученост во ланецот на трговија со луѓе“⁴⁷.

Осудени сторители на кривични дела					
Година/ дело	2016	2017	2018	2019	2020
Трговија со луѓе	1	1	6	/	/
Криумчарење мигранти	73	50	39	59	52

Табела бр. 1

Извор: Државен завод за статистика

Како дополнување на ова може да се посочи и извештајот на Амбасада на САД за Северна Македонија за справување со трговија со луѓе за 2021 г., каде се укажува дека „нерегуларните мигранти и бегалци коишто патуваат или се криумчарат низ Северна Македонија се ранливи како потенцијални жртви на трговија со луѓе, особено жените и малолетните лица без придружба“.⁴⁸ Се наведува дека локалната полиција не постапува согласно предвидените правила однесувајќи се омисивно спрема потенцијалните жртви од трговија со луѓе и шверц, и притоа не презема соодветни мерки и напори за нивна идентификација, така што, ги става потенцијалните жртви во ризик да бидат казнети за кривични дела кои биле присилени да ги извршат. Во извештајот исто така се укажува

⁴⁷ <https://mvr.gov.mk/vest/13217>.

⁴⁸ Амбасада на САД во Република Северна Македонија, Извештај за трговија со луѓе во 2021 година <https://mk.usembassy.gov/mk/%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98-%D0%B7%D0%B0-%D1%82%D1%80%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%98%D0%B0%D1%82%D0%B0-%D1%81%D0%BE-%D0%BB%D1%83%D1%93%D0%B5-%D0%B7%D0%B0-2021/>

на пријава за полициски службеници кои депортирале потенцијални странски жртви пред истек на периодот од два месеци предвиден за размислување, и дека полицијата исто така задржала и депортирала лица што давале комерцијални сексуални услуги, а без притоа да изврши проверка на индикаторите за трговија со луѓе и без да ја известат соодветната единица во Министерството за внатрешните работи. Покрај овие укажувања, во извештајот се изразува загриженост по однос на соучесништво на службени лица во кривичните дела на трговија со луѓе. Summa summarum, наведените факти во однос на постоењето на трговија со луѓе и криумчарењето на мигранти низ државата, како ѝ извештајот од Амбасадата на САД во Северна Македонија, јасно говорат дека во Македонија постојат сериозни недостатоци во однос на имплементирање на гаранциите коишто ги нуди меѓународното право на мигрантите и на бегалците, но дотолку повеќе постојат недостатоци кога станува збор за виктимизација на мигрантите и на бегалците и за нивно препознавање во потенцијални жртви на трговија со луѓе, кои од обични нерегуларни мигранти лесно можат да преминат во оваа категорија. На крај, заклучокот што може да се извлече од сето ова е дека се потребни поголеми напори за да се спречи виктимизација на мигрантите и на бегалците, и дека стравот од нови миграциски текови и можни мигрантски кризи кои му се закануваат на светот, дотолку повеќе ќе го истакне прашањето колку државата ќе успее во спроведување на процедурите за препознавање на виктимизација меѓу мигрантите и бегалците, во услови кога постоечката пракса покажа големи недостатоци во имплементација на истите.

Користена литература:

1. Amnesty International, *Report 2017/18 The State of The World's Human Rights*, 2018, <https://www.amnesty.org.uk/files/2018-02/annualreport2017.pdf>
2. An Introduction to Human Trafficking: Vulnerability, Impact and Action, United Nations Office on Drugs and Crime Vienna, New York, 2008.
3. Berry, M., Garcia-Blanco, I., Moore K., Press Coverage of the Refugee and Migrant Crisis in the EU: A Content Analysis of Five European Countries Report prepared for the United Nations High Commission for Refugees, UNHCR, December 2015, available at <https://www.unhcr.org/56bb369c9.pdf>
4. Council Decision (EU) 2015/1523 of 14 September 2015 establishing provisional measures in the area of international protection for the benefit of Italy and of Greece, paragraph 6.
5. Council of Europe, Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings (2005), <https://rm.coe.int/168008371d>
6. Directive 2011/36/EU of the European Parliament and of the Council of 5 April 2011 on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims, and replacing Council Framework Decision 2002/629/JHA.

7. Ekathimerini, *Migrants in five Aegean hot spots rise above 15.000 mark*, 07.11.2016, www.ekathimerini.com/213464/article/ekathimerini/news/migrants-infive-aegean-hot-spots-rise-above-15000-mark
8. EU response to the refugee crisis: the ‘hotspot’ approach, Special Report, European Court of Auditors, 2017, https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR17_6/SR_MIGRATION_HOTSPOTS_EN.pdf
9. European Commission, ‘Third Report on the progress made in the implementation of the EU-Turkey Statement’, Brussels 28.09.2016, COM (2016) 634 final, p. 6, [https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=COM\(2016\)634&lang=it](https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=COM(2016)634&lang=it) Eu-Turkey Statement & Action Plan, European Parliament, <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/carriage/eu-turkey-statement-action-plan/report?sid=6001>
10. Ferris-Dobles ,M., Van De Wiele, C., Garcia M., & O’Connell C., The Hidden Blueprint: A Dissection of the Technological Footprint on Living Systems, The 21st Annual Conference of the Association of Internet Researchers Virtual Event / 27-31 October 2020, pg. 3, https://www.academia.edu/51745377/The_Hidden_Blueprint_A_Dissection_of_the_Technological_Footprint_on_Living_Systems
11. From a refugee perspective. Discourse of Arabic speaking and Afghan refugees and migrants on social media from March to December 2016, UNHCR – The UN Refugee Agency, 2016, <https://reliefweb.int/report/world/refugee-perspective-discourse-arabic-speaking-and-afghan-refugees-and-migrants-social>
12. From Reception to Recognition: Identifying and Protecting Human Trafficking Victims in Mixed Migration Flows A Focus on First Identification and Reception Facilities for Refugees and Migrants in the OSCE Region, 2017 pg. 16, <https://www.osce.org/files/f/documents/b/e/367061.pdf>
13. Hotspots at EU external borders State of play, Briefing, European parliament, 2018, [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2020\)652090](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2020)652090)
14. *Indicators for identification of victims of human trafficking during mixed migration flows*, National Commission for Combating Human Trafficking and Illegal Migration, Skopje, May 2016, <https://rm.coe.int/16806ed5a5>
15. La Strada International, *Directive 2011/36/EU of the European Parliament*, <https://www.lastradainternational.org/directive-on-preventing-and-combating-trafficking-in-human-beings-and-protecting-its-victims/#:~:text=Directive%202011%2F36%2FEU%20of%20the%20European%20Parliament&text=It%20sets%20binding%20rules%20on,well%20the%20protection%20of%20victims.>
16. Papadopoulou, A., The implementation of the hotspots in Italy and Greece, A study, Dutch Council for Refugees, 2016, pg.34, <https://www.ecre.org/wp-content/uploads/2016/12/HOTSPOTS-Report-5.12.2016..pdf>
17. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the establishment of ‘Eurodac’ for the comparison of fingerprints for the effective

- application of [Regulation (EU) No 604/2013 establishing the criteria and mechanisms for determining the Member State responsible for examining an application for international protection lodged in one of the Member States by a third-country national or a stateless person] , for identifying an illegally staying third-country national or stateless person and on requests for the comparison with Eurodac data by Member States' law enforcement authorities and Europol for law enforcement purposes (recast), Brussels, 2016.
18. Reuters, *Berlin warns Ukrainian refugees about trafficking danger*, 14 March 2022, <https://www.reuters.com/world/europe/berlin-warns-ukrainian-refugees-about-trafficking-danger-2022-03-14/>
 19. Root causes, [Module 7: Prevention of Trafficking in Persons](#), United Nations Office on Drugs and Crime, March 2019, <https://www.unodc.org/e4j/zh/tip-and-som/module-7/key-issues/root-causes.html>
 20. Scherrer, A., Victims of trafficking in hotspots, briefing, European Parliament, 2019, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/631734/EPRS_BRI\(2019\)631734_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/631734/EPRS_BRI(2019)631734_EN.pdf)
 21. Special report no 06/2017: EU response to the refugee crisis: the 'hotspot' approach, EUROPEAN COURT OF AUDITORS, 2017, https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR17_6/SR_MIGRATION_HOTSPOTS_EN.pdf
 22. Trapped In Greece One year after the EU-Turkey agreement, Spanish Refugee Aid Commission, Madrid, 2017, pg. 9, https://www.cear.es/wp-content/uploads/2017/06/ATRAPADOS-EN-GRECIA_en_ok.pdf
 23. Амбасада на САД во Република Северна Македонија, Извештај за трговија со луѓе во 2021 година, <https://mk.usembassy.gov/mk/%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98-%D0%B7%D0%B0-%D1%82%D1%80%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%98%D0%B0%D1%82%D0%B0-%D1%81%D0%BE-%D0%BB-%D1%83%D1%93%D0%B5-%D0%B7%D0%B0-2021/>
 24. Лажетик, Г., Здравкова, И., Правата на жртвите на трговија со луѓе во судските постапки, Спречување и борба против трговија со луѓе во Северна Македонија хоризонтален инструмент за западен Балкан и Турција, втора фаза, 2020.
 25. Максимова, Е., Кошевалиска, О., Нанев, Л., Криминолошка опсервација на последиците од европската мигрантска криза, Зборник на трудови, седма меѓународна научна конференција „Општествени промени во глобалниот свет“ Правен факултет, 2020 година.
 26. Министерство за внатрешни работи, *Интервју на државниот секретар Магдалена Несторовска*, 15 октомври 2020, <https://mvr.gov.mk/vest/13217>
 27. *Национална стратегија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција во Република Македонија 2017 – 2020*, Национална комисија

- за борба против трговија со луѓе и илегална миграција, http://nacionalnakomisija.gov.mk/wp-content/uploads/2019/12/IOM_Nacionalna-strategija_WEB.pdf
28. *Национална стратегија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција во Република Северна Македонија 2021 – 2025*, Национална комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција, Скопје 2021, <http://nacionalnakomisija.gov.mk/wp-content/uploads/2021/10/NACIONALNA-STRATEGIJA-MKD-ALB-ANG-25.10.2021.pdf>
 29. *Стандардни оперативни процедури за постапување со жртви на трговија со луѓе*, Национална комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција, Ревидирана верзија, октомври 2010, <https://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/operativni.pdf>
 30. *Стандардни оперативни процедури за постапување со непридружувани деца – странци*, Национална комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција, Ноември 2015, <http://nacionalnakomisija.gov.mk/wp-content/uploads/2016/12/SOP-za-postapuvanje-so-nepridruzuvani-deca-stranci.pdf>
 31. *Стандардни оперативни процедури за постапување со ранливи категории – странци*, Национална комисија за борба против трговија со луѓе и илегална миграција, Јули 2016, <http://nacionalnakomisija.gov.mk/wp-content/uploads/2016/12/SOP-za-postapuvanje-so-ranlivi-kategorii-lica-stranci.pdf>

Пресуди:

1. C.N. and V. v. France App No. 67724/09 (ECtHR, 11 October 2012).
2. C.N. v. the United Kingdom App No. 4239/08 (ECtHR 13 November 2012).
3. Keenan v. The United Kingdom App No. 27229/95 (ECtHR, 2 April 2001).
4. M. and Others v. Italy and Bulgaria app No. 40020/03 (ECtHR, 31 July 2012).
5. Opuz v. Turkey App No. 33401/02 (ECtHR, 9 June 2009).
6. Rantsev v. Cyprus and Russia App No. 25965/04 (ECtHR, 7 January 2010).
7. Siliadin v. France App No. 73316/01 (ECtHR, 26 July 2005).
8. Talpis v. Italia App No. 41237/13 (ECtHR, 21 March 2017).